

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ (ПРОСТУПОК) – ЙОГО ПРИЧИНИ ТА ПРОФІЛАКТИКА

Київський університет інтелектуальної власності та права
Одеського національного університету «Одеська юридична академія»
Харківське шосе, 210, 02000, Київ, Україна
E-mail: bild123579@gmail.com

***Метою** статті є дослідження понятійного апарату у визначених предметом дослідження питаннях, обговорення проблем, пов'язаних з адміністративною деліктологією, профілактики протиправних дій, які підпадають під визначення як адміністративні правопорушення (проступки). **Методологічну основу** роботи складає комплексний підхід щодо дослідження понятійного апарату в адміністративній деліктології, профілактики адміністративних правопорушень (проступків). Її основою є діалектичний, аналітичний та порівняльний методи дослідження, які забезпечують виявлення внутрішньої сутності явищ через характеристику їх розвитку та проявів на практиці. **Результати:** необхідність дослідження проблематики щодо адміністративних правопорушень (проступків) пов'язана з важливістю розуміння їх змісту, причин скоєння та профілактики, а також із вдосконаленням чинного законодавства у даній галузі відповідно до сучасних напрямків розвитку законодавства в Україні. **Обговорення:** крім доктринального призначення та застосування у навчальному процесі матеріалів даної статті, важливо звернути увагу на її актуальність щодо законотворчого і законодавчого процесу.*

***Ключові слова:** підстави; умови; зв'язки; причини; адміністративна деліктологія; адміністративний проступок; профілактика правопорушень; суб'єктивні та об'єктивні причини.*

Постановка проблеми та її актуальність. При дослідженні деліктних детермінант важливим є врахування існуючих зв'язків, які виникають між причиною і результатом. Аналіз проблеми причинних зв'язків в адміністративній деліктології має відповідні межі, які зумовлюють взаємний вплив різноманітних форм суспільних відносин і людей з їх індивідуальними особливостями. Це стосується адміністративної деліктології тому, що вона є складовою взаємозв'язків, які проявляються в системі суспільних явищ. Спрощенням тут буде те, що адміністративна деліктність урегульована адміністративним законодавством і на основі існуючої адміністративної практики сформовані категорії класифікації й систематизації, що сто-

суються як протиправних дій, так і тих, хто скоює проступок.

Така типологія відображає існуючу дійсність, яка є в сучасному суспільстві і слугує основою уявлень у сфері юрисдикційного процесу. Кордони досліджень тут існують в тому, що в адміністративному праві протиправні дії визначаються за об'єктом посягання. Разом з тим, окремі категорії протиправних дій і порушників виявляють зв'язки та особливості, та вимагають різнобічного підходу й аналізу закономірностей адміністративної деліктності в контексті загальних зв'язків, у межах, встановлених адміністративним законодавством.

Наразі в умовах формування правової та соціальної держави в Україні дуже гостро по-

стала проблема профілактики адміністративних правопорушень (проступків). Ця проблематика обговорюється кримінологами, філософами, практичними працівниками правоохоронних органів. Головним напрямком у діяльності держави в боротьбі з адміністративними правопорушеннями (проступками) була, є і буде їх профілактика.

Науково-теоретичним підґрунтям для написання статті стали наукові праці, розробки фахівців у галузі адміністративного права, кримінології, соціології, теорії управління – Авер'янова В.Б., Бандурки О.М., Битяка Ю.П., Васильєва А.С., Герасименка Є.С., Голосніченка І.П., Додіна І.В., Зуй В.В., Ківалова С.В., Колпакова В.К., Комзюка А.Т., Лук'янця Д.М., Остапенка О.І., Петкова В.П., Скакун О.Ф., Тарасенка О.М. та інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доктринальний аналіз адміністративного правопорушення (проступку) і сьогодні має наукове та практичне значення. Дослідження проблеми неможливе не тільки без визначення категорійно-понятійного апарату адміністративного правопорушення (проступку), а й питань, пов'язаних з причинами його скоєння та профілактики.

Зокрема, при провадженні справ про адміністративні правопорушення (проступки), або при проведенні слідства по кримінальних справах часто виносяться подання про усунення причин правопорушень та умов, що їм сприяють (ст. 282 КУпАП) [1].

У першу чергу, щоб провести протиставлення правових категорій «причина» та «умова», треба з'ясувати поняття «причинність». Окрім того, причинний зв'язок між протиправним діянням та наявними шкідливими наслідками повинен встановлюватися при класифікації матеріальних складів адміністративних правопорушень (проступків) [2, с. 209].

Заслуговує на увагу, наприклад, точка зору Дідьє Жюлія, який стверджує: «Детермінація (від лат. *determinatio*) – причинна зумовленість подій або явищ. Для позитивно-правового мислення характерна точка зору, що кожне правове або протиправне діяння має свої конкретні причини, а ті, в наступну чергу, є наслідком більш віддалених причин» [3, с. 241]. Причинність також і філософська категорія, яка слугує для ви-

значення необхідного, генетичного, істотного зв'язку явищ, із яких одне, яке називається причиною, породжує друге, яке називається наслідком. Зміст таких ознак у нормативному порядку чітко не визначається і питання про їх наявність або відсутність вирішується правозастосувачем з урахуванням конкретних обставин [4, с. 53]. Причина – явище, яке породжує таке явище як наслідок. Причина – це стимул, який є першопричиною розвитку подій у тому або іншому напрямку. Даний стимул містить наступні складові: а) підстави, тобто основоположні соціальні протиріччя; б) умови, як внутрішні складові, які сприяють здійсненню відповідної події; в) зв'язки, які безпосередньо породжують таке явище або подію.

Характеризуючи підстави адміністративних правопорушень (проступків) важливо, для їх об'єктивного розуміння, звернути увагу на історіографію цієї проблематики, хоча б коротко. Так, теорія злочинності стала початком і стимулом щодо соціологічних теорій правопорушень. Не тільки людина, а й суспільство розвивається за законами наслідування. Правопорушник перебуває у соціальних зв'язках з людьми, а цей зв'язок є умовою розповсюдження відповідних типів поведінки, в тому числі й неправомірної. Для усунення її підстав необхідні відповідні заходи. Одним із етапів цих заходів є удосконалення чинного законодавства, без чого важко уявити настання будь-яких позитивних змін [5, с. 142].

У деяких суспільних прошарках є групи, де злочинність розглядається як еталон, вона є засобом досягти своїх цілей, коли можливість досягти успіху в групі незабороненими засобами дуже мала. В одних групах ця інтеграція вища, а в других нижча. Тому розповсюдженість правопорушень у других групах більша.

Умови не містять тих потенційних можливостей, які властиві причині щодо наслідку. До умов скоєння адміністративних правопорушень (проступків) відносяться демографічні та психологічні особливості населення та окремої особи – це стать, вік, темперамент, риси характеру. Сюди також відносяться негативні соціальні явища – наркоманія, правовий нігілізм, пияцтво, алкоголізм, а також недоліки в організації охорони громадського порядку, охорони

державної та приватної власності та роботи правоохоронних органів.

Взаємозв'язки підстав та умов правопорушень (проступків) можна виизначити у такому: а) причина породжує наслідок. Коли починає діяти причина, з'являється можливість вчинення адміністративного проступку в реальності; б) послідовність у часі причини та наслідку. Причина завжди передує наслідку в часі та просторі. Інтервал може бути маленьким; в) наслідок не може бути причиною; г) є співвідношення причини та наслідку, дія однієї причини в одних умовах породжує той же наслідок.

Отже, зважаючи на підстави, умови у їх взаємозв'язках дають можливість сформуванню розуміння суб'єктивних та об'єктивних причин скоєння адміністративних правопорушень (проступків).

Об'єктивне і суб'єктивне в розумінні адміністративної деліктності може бути і єдністю, і протиріччям, і взаємодією.

Крім того, О.І. Остапенко зазначає, що «за сферою існування причини і умови адміністративної деліктності необхідно поділити на зовнішні та внутрішні. Об'єктивні причини адміністративних деліктів, відображаючи конкретні протиріччя суспільного буття в економічних і соціальних відносинах людей, мають постійний і тимчасовий характер. До суб'єктивних причин вчинення адміністративного делікту слід віднести ті елементи соціальної психології, які проявляються в перекручених потребах, низьких інтересах, цілях, мотивах і моральних цінностях, що суперечать ідеології демократичного суспільства» [6, с. 69].

Причини адміністративних правопорушень (проступків), відображаючи протиріччя буття в економічних і соціальних відносинах людей, мають постійний характер. Механізм впливу соціально-економічних процесів на свідомість і поведінку громадян довгий. Важливо усунути ті соціальні та економічні явища, які в даний час виступають як об'єктивні причини адміністративних деліктів. До них належать: недостатній рівень матеріальних благ, що призводить до негативу між потребами громадян; збереження некваліфікованої праці, що не допомагає формуванню позитивної свідомості особистості; слабкість матеріальних, фінансових ресурсів, за

допомогою яких покращується рівень свідомості, морального стану і культури населення. Окрім цього, це також корупція, дискримінація населення за расовими і національними ознаками; міграція активного і працездатного населення.

До суб'єктивних особливостей адміністративних правопорушень (проступків) слід віднести проблеми психології, які не відповідають суспільній моралі та проявляються у протиправних цілях, мотивах, та у негативній правосвідомості особи: наявність культу речей і подвійної моралі. Причини протиправних дій треба шукати не тільки в суспільстві, а також у його окремих індивідах.

Базуючись на зазначеному вище, можна запропонувати класифікацію основних причин адміністративних правопорушень (проступків): а) незрозумілий зміст рішень, які приймаються, а також законів управління; б) неповнота або нечіткість правового регулювання суспільних відносин; в) недостатність соціального контролю, громадянина, службовця апарату управління або виконавчо-розпорядчого органу; г) низький рівень правосвідомості суб'єктів адміністративних правовідносин управління; д) поведінка окремих громадян суспільства, яка відхиляється від норм моралі та права.

С.В. Додін говорить про адміністративну деліктність «як соціальне та правове явище, яке містить у собі всю сукупність вчинених адміністративних проступків у певний період в певному регіоні та в державі в цілому» [7, с. 146].

З цього приводу важливо вказати, що профілактична робота необхідна і при правомірній поведінці; тут вона складається в створенні максимально сприятливих умов для реалізації правомірних дій, у підтримці та забезпеченні гарантій суспільно корисливих учинків.

Профілактика адміністративних правопорушень (проступків) виражає особливу діяльність, яка соціально управляється. Це діяльність держави, її органів, їх посадових осіб, громадських організацій, окремих громадян по дослідженню причин та умов вчинення адміністративних правопорушень (проступків), усуненні факторів, які сприяють формуванню антисуспільної установки особи, ліквідації адміністративної деліктності як соціального явища, та забезпечення, під час здійснення такої діяльності, прав та свобод громадян.

Профілактика адміністративних проступків має свої цілі. До них належать: 1) обмеження негативних явищ та процесів, які не є адміністративними деліктами, але взаємопов'язані з ними; 2) нейтралізація причин адміністративних проступків та умов їх скоєння; 3) зменшення негативного впливу середовища особи (сім'ї, закладів освіти, друзів, співробітників тощо), які формують негативну установку особи та впливають на мотивацію її поведінки; 4) вплив на особу, яка здатна вчинити адміністративний проступок та продовжувати протиправну діяльність.

Базуючись на цих установках, профілактична робота має базуватися на таких принципах: 1) законності – дотриманні вимог Конституції України та законів України суб'єктами профілактики, проведення тільки тих заходів, які передбачені законами; 2) гуманізму – захисту прав та свобод людини і громадянина; 3) гласності – систематичного повідомлення у статистиці та засобах масової інформації відомостей про профілактику адміністративних проступків; 4) демократизму – участі у профілактиці адміністративних проступків спеціалізованих суб'єктів, інших державних органів, організацій, місцевого самоврядування, підприємств, установ, посадових осіб об'єднань громадян, окремих громадян; 5) науковості – використання форм, методів та засобів профілактичних дій, які розроблені наукою; 6) диференціації – врахування як загальних особливостей адміністративних проступків, так й індивідуальних властивостей правопорушників; 7) плановості та прогнозування – всебічного вивчення стану адміністративної деліктності, складання та реалізація відповідних програм профілактики адміністративних правопорушень (проступків); 8) координації зусиль суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень (проступків); 9) громадського осуду протиправної поведінки; 10) застосування методів переконання, попередження, примусу після вичерпання всіх інших заходів впливу; 11) адекватності методів профілактики.

Профілактика адміністративних проступків як система заходів – це ідеологічна функція. В умовах розвитку методів та форм профілактичної діяльності вона забезпечує загальну направленість цієї діяльності. Вона є науково-

теоретичною основою профілактики адміністративних правопорушень (проступків), вказує на орієнтацію профілактичних заходів, їх ідеологічного обґрунтування, методів і принципів щодо їх реалізації. Основні ідеї тут є такі: а) захист прав та свобод людини і громадянина, які встановлені Конституцією України та нормами міжнародного права; б) обґрунтування принципів гуманізму в діях суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень (проступків) і т.п.

Профілактика адміністративних правопорушень (проступків) здійснюється рядом методів. До них належать такі: 1) економічні – це системи економічного аналізу та звітності, застосування товарно-грошових відносин у процесі профілактики адміністративних правопорушень (проступків); 2) соціально-політичні – активізація боротьби з негативними фактами в соціумі, впливом, підвищення політичної активності населення, посилення та удосконалення профілактичних заходів трудових колективів та інших соціальних груп; 3) соціально-психологічні – подолання фактів негативної психології, створення морально-психологічної установки до правопорушників, як принципу громадського осуду протиправної поведінки; 4) культурно-виховні – підвищення моральної та правової культури населення, формування в них позитивного відношення до соціально-правових та інших норм, поваги до законів України; 5) адміністративно-правові. «Адміністративно-правовими методами є способи та прийоми безпосереднього і цілеспрямованого впливу виконавчих органів (посадових осіб) на підставі закріпленої за ними компетенції, у встановлених межах та відповідній формі на підпорядковані їм органи та громадяни» [8, с. 146].

Серед важливих методів відповідне місце посідають такі: переконання та примус у профілактиці адміністративних правопорушень (проступків), зважаючи на її соціальну спрямованість. «Система заходів правового і неправового характеру, які проводяться державними та громадськими органами, що виявляється у здійсненні виховних, роз'яснювальних та заохочувальних методів, спрямованих на формування у громадян розуміння необхідності чіткого виконання законів та інших нормативних актів» [8, с. 148].

Важливість прав та свобод людини і громадянина, застосування методів педагогіки, виховання у громадян відчуття громадських зобов'язань поважати правила поведінки формують пріоритет переконання і є влучними щодо терміну «профілактика» адміністративних правопорушень (проступків). У профілактиці адміністративних правопорушень (проступків), як соціально спрямованій діяльності, необхідно виділити суб'єктів цієї діяльності, тобто тих, хто працює у цій сфері. До них належать місцеві органи влади та їх виконавчі структури, правоохоронні органи, інші органи публічного управління, громадські організації, які реалізують профілактичну функцію, поряд із своєю основною функцією, окремі громадяни, які можуть входити до вищезазначених установ.

Висновки. Вчення про адміністративне правопорушення (проступок) має практичне значення для дослідження його сутності, що, в свою чергу, дає можливість призвести до визначення причин та умов скоєння адміністративних правопорушень (проступків) взагалі, а це веде до використання адекватних заходів їх профілактики. Аналіз адміністративних проступків як соціального та правового явища дає можливість розуміти, чим обумовлена поява аномальних адміністративних правовідносин і, в кінцевому рахунку, як впливає особистість людини на скоєння адміністративного правопорушення (проступку).

Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 груд. 1984 р. № 8073-X зі змінами і допов. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>
2. Бородін І.Л. Адміністративне право України: підручник. Київ: Алерта, 2019. 548 с.
3. Didier Julia. Dictionnaire de la philosophie. Larousse, 1995, 301 pages.
4. Адміністративна відповідальність: курс лекцій / за ред. О.В. Кузьменко. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 568 с.
5. Комісаров С.А. Адміністративно-правове забезпечення публічного порядку в сучасних

умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 512 с.

6. Остапенко О.І. Адміністративна деліктологія: автореф. дис.. д-ра юрид. наук: 12.00.07. Нац. академія внутр. справ України, Київ, 1997. 43 с.

7. Додін Є.В. Адміністративна відповідальність та профілактика правопорушень. *Актуальні проблеми адміністративної деліктології: збірник наук. праць*. Київ, 1984. 182 с.

8. Адміністративне право України: підручник / Ю.П. Битяк, В.В. Богуцький, В.М. Гаращук, В.В. Зуй та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. Харків: Право, 2000. 520 с.

References

1. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennya vid 7 hrud. 1984 r. № 8073-X zi zminamy i dopov. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>
2. Borodin I.L. Administratyvne pravo Ukrainy: pidruchnyk. Kyiv: Alerta, 2019. 548 s.
3. Didier Julia. Dictionnaire de la philosophie. Larousse, 1995, 301 pages.
4. Administratyvna vidpovidalnist: kurs lektsiy / za red. O.V. Kuzmenko. Kyiv: Yurinkom Inter, 2016. 568 s.
5. Komissarov S.A. Administratyvno-pravove zabezpechennya publichnoho poriadku v suchasnykh umovakh: vitchyznyanyu ta zarubizhnyy dosvid: monohrafiya. Kherson: Vydavnychy dim «Helvetyka», 2020. 512 s.
6. Ostapenko O.I. Administratyvna deliktolojiya: avtoref. dys.. d-ra yuryd. nauk: 12.00.07. Nats. akademiya vnutr. sprav Ukrainy, Kyiv, 1997. 43 s.
7. Dodin Ye.V. Administratyvna vidpovidalnist ta profilaktyka pravoporushen. Aktualni problemy administratyvnoyi deliktolojiyi: zbirnyk nauk. prats. Kyiv, 1984. 182 s.
8. Administratyvne pravo Ukrainy: pidruchnyk / Yu.P. Bytyak, V.V. Bohutskyu, V.M. Harashchuk, V.V. Zuy ta in.; za red. Yu.P. Bytyaka. Kharkiv: Pravo, 2000. 520 s.

ADMINISTRATIVE OFFENSE (MISDEED) - ITS CAUSES AND PREVENTION

Kyiv University of intellectual property and law
of Odesa National University «Odesa Law Academy»
Kharkivske Shosse, 210, 02000, Kyiv, Ukraine
E-mail: bild123579@gmail.com

The purpose of the research is a scientific analysis of the conceptual apparatus in the context of the stated problem, clarification of issues related to administrative delictology, prevention of illegal actions that fall under the definition of administrative offenses (misdeed). The methodological basis of the work is a comprehensive approach to the study of the conceptual apparatus in administrative delictology, prevention of administrative offenses (misdeed). Its basis is the dialectical method of research, as well as the analytical, comparison, and historicism method, which ensure the identification of the inner essence of phenomena through the characterization of the dynamics of their development and external manifestations. The results: the relevance of the study of issues related to administrative offenses (misdeed) is related to the need to understand their content, reasons for their commission and prevention, as well as the need to improve the current legislation in this area in accordance with modern trends in the development of legislation in Ukraine. Discussion: in addition to the scientific significance, as well as the possibilities of application in the educational process of this article, it should be pointed out its relevance in relation to the law-making and legislative process. The practical significance of the article is that it provides an opportunity to orient legal doctrine to the needs of practice.

When studying delict determinants, it is important to take into account the existing connections that arise between the cause and the result. The study of the problem of causal relations in administrative tort has certain limits. They determine the mutual influence of various forms of social relations and people with their individual characteristics. This fully applies to administrative tort, because it is part of the general interrelationships that are manifested in the general system of social phenomena. It will be a relief from this point of view that administrative tort as a phenomenon is regulated by administrative legislation and on the basis of existing administrative practice categories of classification and systematization have been formed, concerning both illegal actions and offenders.

Such a typology has developed in recent years thanks to the norms of administrative law. It reflects the real reality that exists in modern society and can serve as the basis of conditional or temporary ideas in the field of delictological research. The limits of these studies also exist in the fact that in administrative law illegal actions are defined by the object of encroachment, which, in turn, is unequal. In addition, certain categories of illegal actions and violators reveal various connections and features that require a versatile approach and analysis of the laws of administrative tort in the context of general connections, within the limits established by administrative legislation.

In the modern period of development of an independent, legal and social state in Ukraine, the problem of prevention of administrative offenses (misdeed) has become very acute. This problem is discussed in scientific circles of scientists, criminologists, philosophers, practical employees, law enforcement agencies, and, first of all, employees of the Ministry of Internal Affairs, who are responsible for the main work in this direction. The main direction in the activity of the state to fight against administrative offenses (misdeed) was, is and will be their prevention.

Key words: grounds; conditions; connections; reasons; administrative delictology; administrative misdeed; offences prevention; subjective and objective reasons.

Стаття надійшла до редакції 22.05.2023